Sh:»4923

SAFF

٦١﴿ سُورَةُ الصَّفِّ

«Saff» sûresi medenîdir. Buna «Havariyun» sûresi ve «Isa» sûresi dahi denilir.

Âyetleri - On dörttür.

Kelimeleri - İki yüz yirmidir.

Harfleri - Dokuz yüz yirmi altıdır.

Fasılası - ص ٠ ن ٠ م harfleridir.

Bunun sebebi nüzulünde üç rivayet vardır: Hâkim ve daha diğerleri Abdullah ibni selâm radıyallâhü anh

Hazretlerinden sahihan şöyle rivayet eylemişlerdir: demiştir ki: Resulullahın eshabından bir kaç kişi oturmuştuk, müzakere ediyorduk, amellerin hangisi Allah tealâya daha sevgilidir? Bilsek de onu işlesek dedik, Allah tealâ da «

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ۰ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ »

inzal buyurdu, «Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem de bize sonuna kadar kıraet eyledi». Âlûsî der ki: bu hadîs Şeyhaynin şartı üzere sahih bir hadîstir. Bunu İmam Ahmed ve Tirmizî ve daha bir çokları rivayet etmişlerdir. Hattâ hafız İbni Hacer demiştir ki Dünyada rivayet olunan müselsel hadîslerin en sahihidir اهـ.

İkincisi Dahhâkten şöyle rivayet olunmuştur. Ba'zı gençler muharebede şöyle yaptık, böyle yaptık diye yapmadıkları şeyler söylemişlerdi. Üçüncüsü ibni Zeydden rivayet

Sh:»4924

olunduğuna göre «Münafıklar mü'minlere biz sizdeniz ve sizinle beraberiz dedikleri halde sonra fiıllerinde

hılâf görülmüş olmak sebebiyle nâzil olduğu söylenmiştir. Âlûsî bu üçüncü rivayetin evvelkiler kadar kuvvetli olmadığını söyler.

Bu Sûrenin hulâsai mazmunu sıdk-u sadakatle Allah yolunda cihada tergib ve ihzar ve bu suretle evvelki Sûrenin mazmunu ve imtihan mevzuu olan « ﴿لَاتَتَّخِذُوا﴾ ، ﴿لَا تَتَوَلَّوْا﴾ » nehiylerini bir te'kid ve İslâmın istıkbalini tavzıhtir. Sûrei İmtihanın âhrinde yeisten tahzir ile ümidi Âhıret takviye olunduğu gibi burada da dini islâmın bütün âlem müvacehesinde zuhur ve ulviyyetini isbat için daha büyük imtihan devreleri geçirmek üzere heyeti islâm mücahede meydanlarında «bünyanı mersus» gibi ahzı mevkı edecek vechile tanzîm ve tensika da'vet olunarak buna imtisal eden mü'minlere gayei muvaffakıyyet tebşir edilecektir. Şöyle ki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِهِ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ

مَرْصُوصٌ ﴿٥﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِى وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنِّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ ۖ فَلَمَّا زَاغُوٓا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ ۗ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿﴾

Sh:»4925

﴿٦﴾ وَاِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِٓى اِسْرَآئِيلَ اِنِّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَاْتِى مِنْ بَعْدِى اسْمُهُٓ اَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ ۗ وَاللّٰهُ لَايَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٨﴾ يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا نُورَاللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِٓى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿﴾

Meali Şerifi

Tesbih etmekte Allah için Göklerdeki ve Yerdeki, o öyle azîz öyle hakîm 1 Ey o iyman edenler! Niçin yapmıyacağınız şey'i söylersiniz 2 Yapmıyacağınız şey'i söylemeniz, Allah yanında çok mebguzdur 3 Haberiniz olsun ki Allah kendi yolunda kurşunlu bir bina gibi saf bağlıyarak çarpışanları sever 4 Ve hani bir vakıt Musâ kavmına şöyle demişti: ey kevmım! Benim size Allahın Resulü olduğumu bildiğiniz halde niçin bana ezâ ediyorsunuz? Sonra vakta ki yamıklık ettiler Allah da kalblerini yamılttı, öyle ya Allah fasıklar

güruhunu doğru yola çıkarmaz 5 Bir vakıt da Meryemin oğlu Isâ şöyle dedi: Ey İsraîl oğulları! Ben size Allahın Resulüyüm, önümdeki Tevratın musaddıkı ve benden sonra gelecek bir Resulün müjdecisi olarak geldim ki onun ismi Ahmeddir, sonra o onlarla beyyinelerle gelince "bu ap açık bir sihir" dediler 6 İslâma da'vet olunurken Allaha karşı yalan uydurandan daha zâlim de kim olabilir! Allah da zâlimler güruhunu muvaffak etmez 7 İstiyorlar ki Allahın nûrunu ağızlariyle söndürsünler, Allah ise nûrunu tamamlıyacaktır, isterse kâfirler hoşlanmasınlar 8 O Allahdır ki Resulünü hidayet kanunu ve hak dini ile gönderdi, onu her

dinin üstüne çıkarmak için, isterse müşrikler hoşlanmasınlar 9

2. ﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ - Sebebi

nüzûlde zikredilen birinci: Abdullah ibni Selâm rivayetine göre bu hıtab, hakikî mü'minlere nezirlerinin ifası lüzumunu ıhtar için tehyicdir. Yapmıyacağınız bir şey'i adamayın, mâdem ki adadınız o halde sözünüzde durup adaklarınızı yerine getiriniz demektir. İkinci Dahhâk rivayetine göre yapmadığınız

şey'i neye söyliyorsunuz, mü'minlere yalan söylemek yakışır mı? Mealinde ıtâbdır. Üçüncü rivayette ise hıtab, zâhirde mü'min görünen Münafıklara tevbıhtir. Fakat bu iki rivayete nazaran « مَا لَا تَفْعَلُونَ » de « مَا لَمْ تَفْعَلُوا » gibi mazıy ma'nâsı gözetmek lâzım geleceğine nazaran zâhir olan evvelki rivayet vechile istikbale aid nezir ma'nâsıdır. Onun için bu âyet ile nezrin ifası vacib olduğuna istidlâl olunmuştur. Ya'ni aslı meşru' olmakla beraber ayni vacib olmıyan bir fııl, nezr ile vacib olur. O halde yapmıyacağanız bir fi'li nezr etmeyin, nezr ettinizmi behemehal icra edin, nezirlerinize yalan çıkmaktan son derece sakının 3.

﴿كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ﴾ yapmıyacağınız

şey'i

söylemeniz Allah yanında mebguz, menfur olmak i'tibariyle ne büyük kabahattır! -MAKT, yukarılarda da geçtiği vechile şiddetli bugz, son derece mebguzluk, menfurluk, iğrençlik demektir. « كَبُرَ » fi'li bu gibi makamlarda « بِئْسَ » gibi fi'li zem veya fi'li teaccüb ma'nası ifade ederki sûrei Kehfde « كَبُرَتْ كَلِمَةً » de böyle idi. O halde Allahın en sevdiği ameli bilsek de yapsak deyen halıs mü'minler, Allahın mebguzu olmamak için büyük söylememeli, yapamıyacakları şeylere nezr etmemeli, nezr ettiklerini yapmalıdırlar. Bundan dolayı Allah tealâ onların yapabilecekleri amellerden sevdiği bir ameli haber vererek buyuruyorki 4.

﴿اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِى سَبِيلِهِ صَفًّا كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ﴾ haberiniz olsunki Allah tealâ kendi yolunda bünyanı marsus gibi saf bağlıyarak çarpışanları sever -Allahın sevgilisi olmak için mü'minler de böyle yapmalıdır. Dikkate şayandır ki bu Sûrede « صاد » fasılası işbu « بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ » ile yalnız bu âyete tahsıs edilmiş ve bu suretle bunun ehemmiyyeti mahsusasına tenbih olunmuşturki buna sûrei SAF tesmiye edilmiş olması da bunun mümtaz ehemmiyyetini iş'ar eder « بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ » kurşunlu bina, eczası kurşunla kenetlenerek

yekpare bir cisim haline gelmiş olan muhkem bina demektir. İşte mü'minler hey'eti ictimaiyyesi gerek « وَالصَّآفَّاتِ صَفًّا » Sûresinin başında ve gerek sûrei Fethin âhirinde « كَزَرْعٍ اَخْرَجَ شَطْئَهُ فَاٰزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِه يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ » teşbihi ile beyan ve tasvir olunduğu üzere böyle kaviy bir irtibat ile yekdiğerine merbut sağlam bir bünyan teşkil etmeli ve islâm mucahidleri o suretle mumtezic bir saf halinde çarpışmalıdır. Şübhesizki bu teşbihte efradın cismen yek nesak bir şekl-ü nizam ile terbiye ve inzıbatları mevzuı bahs olduğu gibi kalben niyyet ve iymanlarının bir kelime etrafında toplanacak ve birbirlerini sevip tutacak bir surette ıhlas ve istivası da

Sh:»4928

mevzuı bahistir. Sonra ba'zı müfessirînin beyanına göre bunda ordunun esası ve en mühim teşkilâtı piyade teşkilâtı olduğuna da bir işaret vardır. Çünkü suvarı, donanma ve sairede dahi saffı harb nizamı ceryan ederse de en ziyade saf harbi piyadede olmak meşhurdur. Binaenaleyh terbiyei askeriyyede hem cismanî nizama hem de terbiyei diniyye ile kalbî ve manevî vahdete i'tina olunmak ve mü'minler arasında bu vahdet ve mahabbeti ıhlâl edecek ahlaksızlıklardan son derece çekinilmek iktıza eder. Bunu yapabilmek için de

gaye güzel ta'yin edilmek ve süflî maksadlar bırakılıp Allah yolunda en yüksek ve en ulvî gayeye sarılmak lâzım gelir. Bundan dolayı bu mukatele kaziyyesini iktiza eden esbab ve sevâikı ve hedef-ü gayyeyi iyzah ile dini islâmın zuhuru hikmetini anlatmak üzere edyanı münzeleye şöyle bir geçit resmi yapdırılarak buyuruluyor ki 5. ﴿وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه﴾ düşünün o vaktı ki Musâ kavmına, ya'ni Beni İsraile demişti: ﴿لِمَ تُؤْذُونَنِى وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنِّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ﴾ bana niçin eziyyet ediyorsunuz halbuki benim size Allahın Resulü olduğumu biliyorsunuz da - bununla Musevîlerin bile bile Peygamberlere küfr-ü ısyan etmek ötedenberi âdetleri olduğu ve hep o âdetin seyyiatını çekmekte bulundukları ıhtar olunuyor. Hazreti Musâya ettikleri eziyyetlerin tafsılâtı sûrei Bakarede geçmiş, ba husus cebbarîne karşı mukatelede « اذْهَبْ اَنْتَ وَرَبُّكَ فَقَاتِلَآ اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ » dedikleri ve neticesinde Tiyhe düştükleri sûrei Mâidede zikr olunmuştu ﴿فَلَمَّا زَاغُوٓا﴾ vaktâki böyle zeyg ettiler - Haktan meyl ile yamıklık edip eğri gittiler ﴿اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ﴾ Allah da kalblerini yamılttı - eğriltti, eğriliği kalblerine tabiat yaptı, hep eğrilik düşünürler, eğri giderler, hak söz kendilerine te'sir etmez,

doğru yola yanaşmazlar ﴿وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ﴾ Allah da dinden çıkmış fasıklar güruhunu doğru yola çıkarmaz - muvaffak etmez, murada erdirmez, işte müslimanların mukatele için hazırlanmalarının sebeblerinden birisi böyle hak dinlemez, bozulmuş fasıklar güruhunun haleti ruhiyyeleridir. Netekim kalblerinin eğriliğinden dolayı Isâyı da kabul etmediler, ettik diyenler de dediğini tutmuyorlar. 6. ﴿وَاِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ﴾ o vaktı da düşününki: Isâ ibni Meryem şöyle demişti: ﴿يَا بَنِى اِسْرَآئِيلَ﴾ ey Beni israîl - Musâ Aleyhisselâm baba cihetiyle kendisi de Beni israîlden olduğu için ey kavmım diye hıtab etmişti, Isâ Aleyhisselâm ise onlardan babası olmadığı cihetle ey Beni İsraîl dedi ﴿اِنِّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ﴾ haberiniz olsun ki ben size Allahın Resulüyüm ﴿مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ﴾ önümdeki Tevratı tasdıkci ﴿وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنْ بَعْدِى﴾ ve benden sonra gelecek bir Resulün mübeşşiri olarak gönderildim ki ﴿اسْمُهُ اَحْمَدُ﴾ o Resulün ismi Ahmeddir. - Burada Ahmed isminin aynen kendisi alem olarak murad olunmak da, ma'nası murad olunmak da muhtemildir. Ya'ni adı gayet memduh ve pek güzel demek de olabilir. Zira Hazreti Isânın bu suretle tebşirine me'mur olduğu resuli kibri ya Muhammed Mustafa sallâllahü aleyhi vesellem Hazretlerinin bir ismi de Ahmed olduğu gibi Muhammed ismi şerifi de aynı hamd maddesinden olarak en güzel en öğülecek ismidir.

Maamafih Ahmed ismi şerîfinin aynen kendisi murad olunmak daha zâhirdir. Netekim imam Malik, Buharî,

Müslim, Darimî, Tirmizî, Nesa'î, Cübeyr

Sh:»4930

ibni mut'ım radıyallahü anh Hazretlerinden şöyle rivayet etmişlerdir. Resulullah sallâllahü aleyhi vesellem

buyurdu ki: «

اِنَّ لِی اَسْمَاءً اَنَا مُحَمَّدٌ وَاَنَا اَحْمَدُ وَاَنَا الْحَاشِرُ الَّذِی یَحْشُرُ النَّاسُ عَلٰی قَدَمِی وَاَنَا الْمَاحِی یَحْمُو اللّٰهُ بِیَ الْکُفْرَ وَاَنَا الْعَاقِبُ = Benim müteaddim isimlerim vardır: ben Muhammedim, ben Ahmedim, ben o Haşırım ki nâs

benim kademim üzere haşrolunacaklardır. Ben o Mahıyyım ki Allah benimle küfrü mahvedecektir. Ben

Akıbim», AKIB, kendisinden sonra Peygamber gelmiyen «Hâtemül enbiya» demektir. Hazreti Hassanın şu

beyti de Ahmed ismi şerifi Resulullahın alemi olan bir ismi celîl olduğunu natıktır.

صلی الاله و من یحف بعرشه والطیبون علی المبارك

احمد

Ya'ni Allah tealâ ve onun Arşını kuşatmış olan Melekler ve bütün temizler mübarek Ahmede salât getirmişlerdir. Ahmed lâfzı, aslında hamd ederim ma'nasına fi'li muzarı' nefsi mütekellim vahde sigasından menkul olmak da melhuz ise de daha zâhir olan ismi tafdıl olmasıdır. İsmi tafdıllerde asl olan fâil ma'nasına olmak ise de daha meşhur ma'nasına eşher gibi ismi mef'ul ma'nasına olduğu da vardır. « اَلْعَوْدُ اَحْمَدُ » ta'birinde olduğu gibi Ahmed lâfzının Mahmudiyyette tafdıyl ma'nasına isti'mali de mesmu'dur. Hâmidiyyetten olduğuna göre «en ziyade Hamd eden» Mahmudiyyetten olduğuna göre de «en ziyade Hamd-u medh olunan» demek olur. Alem halinde de bu ma'naların birinden menkul olarak bu isim ile müsemmâ olan zat, maksud olur. Bu âyette Hazreti Isânın risaletinin hikmeti olarak şu iki şey'i söylediği beyan olunuyor: Birisi önündeki Tevratı tasdık, birisi de kendisinden sonra gelecek Ahmed bir Resulü tebşir. Tevratı tasdık, Ahkâm ı'tıbariyle dahi mülâhaza olunabilirse de daha ziyade ıhbar i'tibariyle olmak da zâhirdir. Zira Tevratta hem Mesîha hem de Hatemül enbiyaya dair haberler vardı, onun için Hazreti Isânın gelişi hem

Mesîha dair olan haberlerin sıdkını isbat etmiş hem de Hatemül enbiyayı tebşir ile olbabdaki haberleri tasdık eylemiş bulunuyordu. Lâkin Musevîler Hazreti Isâyı inkâr ettikleri gibi Nasârâ da bu tebşiri kısmen inkâr ve kısmen başka suretle te'vil ederek haksızlığa sapmışlar ve eldeki İncillerin böyle bir şeyden bahsetmediğini iddiaya kadar varmışlardır. Hazreti Isâya verilmiş olan İncil de Kurân gibi aynen mevcud ve mahfuz olmuş olsaydı bu tebşirin İncilde mezkûr olup olmadığına kolaylıkla vukuf mümkin olurdu. Maamafih sûrei Bakare de tafsıl olunduğu üzere elde mevcud olan ahdi atîk ve ahdi cedîd kitablarında buna dair delâil de az değildir. Meselâ ahdi cedîdde a'malı rusülün üçüncü babında: «Musâ ecdadımıza» Rabbiniz Allah size biraderlerinizden benim gibi bir Peygamber zuhura getirecektir. Anı size söyliyeceği cümle şeylerde dinleyiniz. Ve her kim ol Peygamberi dinlemez ise kavmın arasından mahv olunacaktır» dedi ve İsmaîl ile ondan sonra söyliyen Peygamberlerin cümlesi dahi bu günleri tebşir eylemişlerdir» diye de mezkûrdur. Musâ gibi olan bu gelecek Peygamber, İsmaîlden de bahis karinesiyle belli ki Hâtemülenbiya ve Muhammed Musatafa idi. Isâ aleyhisselâm bunu tasdık ve tebşir etmiş idi. Nasârâ bunu Isâ aleyhisselâmın kendisine hamletmek istemişlerse de Isâ aleyhisselâm Musâ gibi harb-ü kıtale memur bir Peygamber değil idi. Âlûsî burada İncillerden bahsederek der ki: Nâsârâ ındında dört İncil vardır.

BİRİSİ, Mettâ İncilidir ki on iki havariyyundan Mettâ Hazreti Isânın ref'ından sekiz sene sonra Filestıne

Süryanî lügati ile cem'eylemiştir. Altmış sekiz ıshahtır.

İKİNCİSİ, Merkus incilidir ki yetmişlerden olan merkus refı'den on iki sene sonra Romada efrencî (ya'ni Lâtin) lügatiyle cem'eylemiştir. Kırk sekiz ıshahtir.

Sh:»4932

ÜÇÜNCÜSÜ, Luka İncilidir. Bu da yetmişlerden olup İskenderiyyede Yunan lügatiyle cem'eylemiştir. Seksen üç ıshahtır.

DÖRDÜNCÜSÜ, Yuhanna İncilidir ki refı'den otuz sene sonra bilâdi Rumdan Efsus şehrinde cem'eylemiştir. Ishahatı nüshai kıbtıyyede otuz üçtür. Bu İnciller muhteliftir. Bunların mündericatında ba'zı yerler vardır ki insaf bunların ne Allah tealânın kelâmı, ne de Isâ aleyhisselâmın kelâmı olmadığına şehadet eder. Meselâ zuumlerince Isâ aleyhisselâmın salbi, defni kabrinden Semâya ref'ı kıssaları gibi ki bunlar ba'zı ekâbir ve salihîn hakkında te'lif olunan teracimi ahval kitabları gibi Isâ aleyhisselâmın vilâdeti, ref'i ve daha bazî ahvali ile ba'zî kelimatını şerh yollu yazılmış tarih ve tercemei hal kitablarına benzer.

Binaenaleyh Isâ aleyhisselâmın Kur'nı azîmüşşanda haber verilen beşikte söylemesi ve bizim Peygamberimizi tebşir eylemesi gibi diğer bazî ahval ve kelimatını bu İncillerin ihmal eylemiş olması Kur'anın beyanına karşı hiç bir zarar vermez. Bununla beraber insaf ile hareket eden ve teassubu bırakıp doğru yola sülûk edecek olan kimseler için bu incillerde dahi o bişarete dair sözler vardır. Yuhanna İncilinin on beşinci faslında Yesu' mesîh demiştir ki: Pederin göndereceği Hak ruhu Faraklît size her şeyi talim edecektir, yine Mesih demiştir ki: beni seven kelimemi hıfzeder, Pederim de onu sever ve o ona varır, ındinde menzile tutar, bunu size söyledim. Çünkü ben sizin yanınızda mukîm değilim, Pederin göndereceği ruhulkudüs Faraklît size her şey'i ta'lim edecek ve benim söylediğim sözü hatırlatacaktır. Size selâmımı tevdi ediyorum kalbleriniz muztarib olmasın telâş etmesin ben gideceğim ve size döneceğim beni seviyor olsanız benim Pedere gitmemle sevinirdiniz. Ve demiştir ki: benim Pedere gitmekliğim sizin için hayırlıdır. Çünkü ben gitmezsem Faraklît size gelmez, amma gittiğimde onu

size gönderirim, o geldiği vakıt da âlemi hatîeden dolayı tevbıh edecektir. Size söylemek istediğim daha çok sözler var, lâkin siz ona tehammül edemiyeceksiniz, fakat o Hak ruhu geldiği vakıt sizi bütün hakka

irşad edecektir. Çünkü o kendiliğinden söylemez, ne işidirse onu söyler ve bütün geleceği haber verir ve

Pedere aid olanın hepsini size ta'rif eder. Bir de (on dördüncü babda) demiştir ki: eğer siz beni seviyorsanız

benim vasıyyetlerimi hıfz ediniz ve ben Pederden size ilel'ebed beraberinizde sâbit kalacak diğer bir

Faraklît vermesini dilerim, o Hak ruhunu ki âlem onu kabul etmiye takat getirmedi, çünkü onu tanımadılar.

Ben sizi yetim bırakmam, an karib size geleceğim. Âlûsî bunları naklettikten sonra da der ki: Faraklît

kelimesi hamdi iş'ar eden bir lâfızdır. Gözlerini teassub perdeleri bürümemiş olanlar nazarında Isâ

aleyhisselâmın bu kelâmından murad Ahmed sallâllahü aleyhi vesellem olduğu teayyün eder. Nasârânın

ba'zısı bunu «Hammad» diye, ba'zısı da «Hâmid» diye tefsir eylemişlerdir. Bu surette bunun medlûlünde

aleyhissalâtü vesselâmın Ahmed (yâhud Muhammed) ismine işaret var demektir. Diğer ba'zı Nasârâ da

muhallıs (ya'ni halaskâr) diye tefsir etmişler, buna Isâ aleyhisselâmın diğer bir kavlinde «Allah size diğer bir

halaskâr gönderecektir» demiş olmasiyle istidlâl eylemişlerdir. Bu suretde risaleti Muhammediyyede hamd

unvaniyle değilse de tahlıs «ve şefaat» unvaniyle işaret olmuş olur. Nasârânın diğer bir takımları da fâraklît,

hazreti Isânın tilmizlerine Semadan inmiş olan ateşîn diller olup bir takım alâmetler ve acaib

işler

yapmışlardır diye zu'm olunmuştur. Lâkin diğer bir fâraklît diye âhar vasfı ile tavsıf edilmiş olması bu telakkiye müsaid görünmez. Zira Isâdan sonra onlardan önce diğer birisi geçmiş değildi. اهـ.

Fâraklît kelimesi hangi lisandandır? Müfred mi, Mürekkeb mi? Ibranîmi değilmi? Bu babdaki ıhtilâfata ve ma'nalarına aid ba'zî sözler yukarıda sûrei Bakare de geçmişti. Eski İncil tercemelerinde bu kelime fâraklît (veya pâraklît) diye aynen muhafaza edilerek gösterilirken yakın zamanlarda basılmış olan İncil tercemelerinde «teselli edici» diye basılmıştır. Meselâ bin dokuz yüz yirmi tarihiyle İstanbulda Matyosyan Agop Matbaasında basılmış olan nüshasında balâdaki sözler hep «teselli edici, ya'ni hakikat ruhu» diye terceme edilmiştir. Ve ba'zî kayidler de tuhaf surette değiştirilerek ifade olunmuştur. Ezcümle: Yuhannânın on dördüncü babında «ve ben Pederden dilerim, o dahi ilel'ebed sizin ile temekkün etmek üzere size diğer biri teselli edici, ya'ni hakikat ruhunu verecektir. Bunu dahi Dünya görmediği ve tanımadığı ecilden kabul edemez. Amma siz anı tanırsınız, zira yanınızda temekkün eder ve derununuzda olacaktır.» On beşinci babında «amma şeriatlerinde bana bilâ sebeb bugz ettiler deyu muharrer olan kelâm itmam olunmak için böyle oldu. Fakat Peder tarafından benim irsal edeceğim teselli edici, ya'ni pederden huruc eden hakikat ruhu geldiği zaman benim hakkımda o şehadet edecektir. Ve siz dahi şehadet edersiniz. Zira ibtidadan

beru benimle berabersiniz» denilmiştir. Bu yeni tercemeciler «pâraklîd» kelimesinin Yunanca «Teselli edici» ma'nasına olduğunu söylüyorlar ve ruhulhak ta'biri yerine de, ya'ni hakikat ruhu diyorlar. Bu suretle tercemeden tercemeye değiştirile değiştirile aslı gaib edilmiş olan bu İncillerde Kur'anın sarih beyanına karşı muhalefet edilmek istenilmesi hak fikriyle kabili tevfık olamıyacağı aşikâr olduktan

başka insafı olanlar bunlarda bile Kur'anın haber verdiği bişaretin müevvel bir surette olsun ı'tiraf edilmiş bulunduğunu görürler. Fatih kütübhanesinde bu mes'eleye dair bir risale görmüş idim ki bir Papas İncillerdeki bu Fârâklît tebşirlerinin Kur'anın bu âyetinde haber verilen «وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنْ بَعْدِى اسْمُهُ اَحْمَدُ» tebşiri olduğuna kanaat ederek ihtida edip Müsliman olmuş ve buna dair bir risale yazmış olduğunu söylüyordu. Erbabı fikirden ba'zı zevat da bu mes'ele hakkında İncil (Avangel) kelimesinin esas ma'nasını tetkık etmek istemişler ve İncil kelimesinin asıl ma'nası bişaret ve müjde demek olduğu ve filhakika Hazreti Isânın bütün da'vetiyle İncillerin hasılı gelecek Resul ile melekûti ilâhîyi tebşirden ibaret bulunduğu kanaatine vasıl olduklarını

söylemişlerdir.

İşte Hazreti Isâ böyle demiş olduğu halde Beni İsraîlin çoğu, ya'ni Musevîler onu dinlemediği gibi Isevî olanlardan bir çoğu da bunu ketm veya te'vil ve tahrif ile inkâr etmiş olduklarından dolayı burada bu hakikat ıhtar olunarak buyuruluyor ki: ﴿فَلَمَّا جَآءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ﴾ sonra o Resul, ya'ni Isânın o suretle tebşir eylemiş olduğu ismi Ahmed Resul onlara beyyinelerle: Açık açık âyetler ve mu'cizelerle geldiği zaman da bu ap açık bir sihir dediler - Bu Ahmed o tebşir olunan Resul değil, bu açık sihirlerle bizi aldatmak istiyor diye küfre, haksızlığa saptılar ve bu haksızlıkla bir takım tahrifat yaparak ve Isâ, Allahın oğludur gibi aslı olmıyan yalanlar yazarak onları Allah kelâmı diye Allaha isnad ettiler. Bundan dolayı da şöyle buyuruluyor: 7.

﴿وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ﴾ Halbuki islâma da'vet olunurken Allaha yalanı iftira eden, ya'ni Allaha yalan isnad eden veya Allah hakkında yalan söyliyen veya uydurduğu yalanı

Allah indirdi diye iftira eden kimselerden daha zalim de kim olabilir?

﴿وَاللّٰهُ لَايَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ﴾ Allah ise zalimleri hidayete irdirmez - haksızları doğru yola çıkarmaz, muradlarına muvaffak etmez. Onun için öyleler hak sözle yola gelmezler, islâmı kabul etmezler. Akıbet zulümlerinin cezasını çekmeleri ıktiza eder. İşte böyle müfreti zalimlerin haksızlıkları zulümkârlıkları da ehli iymanın Allah yolunda mukateleye hazırlanmasını ve o yolda mukatelenin ındallah sevgili bir amel olmasını ıktiza eyliyen esbabdandır. Allahın âyetlerine sihir diye iftira eden öyle zalimlerdir ki 8. ﴿يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَاللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ﴾ Allahın nûrunu ağızlariyle söndürmek isterler - hakkı ibtal için çalışmaktaki hallerini tasvir ve cür'etlerini tahkırdir. Sanki doğan güneşi ağızlariyle püf diyerek söndürüvereceklermiş gibi hakkı yalan ve iftira ile ibtal etmek istiyorlar. Allah tealânın meşrıkı Ahmedîden tulû' ettirmiş olduğu hak nûru olan dini islâmı, uydurma sözler, yalan yanlış propağandalar, tahrif olunmuş kitablarla söndürmek için her türlü haksızlığı yapmak istiyorlar. ﴿وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهِ﴾ halbuki Allah nûrunu itmam edecektir. - Tamamlayıp âleme neşr eyliyecektir. ﴿وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾ isterse kâfirler hoşlanmasınlar - ya'ni hoşlansalar da tamamlıyacak, hoşlanmasalar da tamamlıyacaktır. 9. ﴿هُوَ الَّذِى﴾ o, o Allahdır ki ﴿اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى﴾ Resulünü hidayet kanunu - ya'ni « هُدًى لِلْمُتَّقِينَ » ve « هُدًى لِلنَّاسِ » mantukunca insanlara ve bâhusus korunmak istiyen müttakî insanlara doğru

yolu gösteren Kur'an ﴿وَدِينِ الْحَقِّ﴾ ve hak dini ile gönderdi

Sh:»4937

- Ya'ni evham ve hevesâta göre değil, Hak tealânın ve kullarının hakkını gereği gibi tanıyarak hukmi hak dairesinde adalet icra etmek dini olan bir Allah dîni: dîni islâm ile gönderdi. (Bu âyetin birer nazıri Berae ve Fetih sûrelerinde de geçtiği cihetle oralara bak). Görülüyor ki bu âyetlerde hak yalnız dinin sıfatı değil, hak din denilmekle iktifa olunmayıp hakka ziyade ıhtisasına tenbih için izafetle Hakkın dini veya Hak dîni ma'nâsına dinil'hak buyurulmuştur. Bunda Hazreti Isânın Hazreti Peygamber hakkındaki tebşiratına aid olarak balâda beyan olunduğu üzere İncillerde zikrolunan «ruhul'hak» vasfına bil'hassa bir işaret bulunduğu da unutulmamak gerektir. İşte o Allah, Resulünü böyle hüdâ ve Hah dini ile gönderdi ki ﴿لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ﴾ o dini her dinin üstüne çıkarmak için - Onun için onu muhakkak tamamlıyacaktır ﴿وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ﴾ isterse müşrikler hoşlanmasınlar - çünkü hâlis tevhidin ızharı ile şirkin ibtalini gerek açık ve gerek gizli müşriklerin hiç biri hoşlanmazlar, lâkin Allah onu hoşlansalar da ızhar edecek hoşlanmasalar da ızhar edecek ve o galebeye irdirecektir. Demek ki risaleti Iseviyyenin gayesi, risaleti Muhammediyyeyi tebşirden ıbaret iken risaleti Ahmediyyenin hikmet

ve gayesi bu hak dîninin akıbet her dine galebesidir. Ve bu dînin bu suretle zuhur ve galebesi Allah tealânın bu beyaniyle va'd-ü iradesi ve şehadeti muktezasıdır. Buna tesavvuf lisanında mazheriyyeti Muhammediyye denilmiş olduğu gibi bu mazhariyyetin hamd hakıkatiyle cem'ıyyeti mertebesine de hakıkati Muhammediyye ta'bir olunur. Bu ma'nâ ile hakikati Muhammediyyenin zuhuru bütün hılkatın gayesi demektir. « لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْاَفْلَاكَ » mazmunu da bu i'tibar iledir. Hıristiyanlıkta gayei hılhat «tecessüdi kelime» diye mülâhaza olunmuştur. Kelimei Isânın tecessüdü ise onun tebşir ettiği

Sh:»4938

ruhı hakkın hakıkati Muhammediyye ile tecellîsidir. Artık bunun böyle olacağında şübhe etmemeli, Sûrei Fetihte « وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ » buyurulduğu üzere Allah tealânın şehadeti kâfi olduğuna inanmalıdır. Hak dîni olan islâmın akıbet bütün edyana üstün olmak için gönderildiğini bildiren bu va'di ilâhî Kur'anda müteaddid yerlerde beyan ve tebşir olunmuştur. Demin ıhtar ettiğimiz vechile bir kerre işbu «

هُوَ الَّذِى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى

الدِّينِ كُلِّهٖ » Burada ve Sûrei Fetihte ve Sûrei tevbede olmak üzere üç kerre zikr ile te'kid ve te'yid edilmiş olduğu gibi yine Sûrei Enfâlde « وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِ » ve Sûrei Bakarede « وَيَكُونَ الدِّينُ لِلّٰهِ » gibi aynî mazmunda diğer âyetlerle tekrar ve takviye olunduktan başka « ﴿قُلْ يَآ اَيُّهَا النَّاسُ اِنّى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَميعًا ﴾. ﴿وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَآفَّةً لِلنَّاسِ بَشيرًا وَنَذيرًا﴾. ﴿وَمَآ اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً لِلْعَالَمينَ﴾ » gibi diğer bir çok âyetlerle de risaleti Muhammediyyenin bütün insanlığa umum ve şumulü beyan olunmuş ve nihayet « اِذَا جَآءَ نَصْرُ اللّٰهِ وَالْفَتْحُ » Sûresinde de «

وَرَاَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فى دينِ اللّٰهِ اَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ

» diye bu gayenin tehakkuku bir daha va'd-ü tebliğ ile takviye buyurulmuştur. Bunun böyle bir çok kerreler tekrar beyan ve va'd buyurulması şunu anlatır ki bu zuhur ve galebe bir kerre değil, muhtelif devirlere ait olmak üzere bir çok kerreler tehakkuk edecektir. Böyle olmak için de bu dinin ikbal ve idbar zamanları olacak ve beşeriyyetin geçireceği bir çok inkılâbat ve tehavvülât arasında bütün inhitatların seyri fısk, zulüm, küfür, şirk yüzünden gadab ve helâkâ doğru gideceği gibi bütün tekâmülün seyri de iymanı tevhid ile Hak dininin tecelliyatı olan ebedî hayatın selâmet ve saadeti gayesine yükselecektir. Fanî hevesât ve şehevât ardında koşan, facirlerin, haksızların, dinsizlerin başına Kıyamet koparken ehlihak hayatı Hakkın

himayesinde Arşın gölgesi atında gölgelenerek büyük murada irecektir.

Sh:»4939

Tarih gözden geçirilecek olursa görülürki islâmın bu âyetlerde va'd olunan zuhur ve galebesi evvel emirde Resulullahın zamanında « اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا » âyeti nâzil olduğu sıra bütün Arabistanda başlamış ve Abbasiyye hilâfetinin inkırazına kadar da Şarktan Garba kadar bütün âleme yayılmıştı. Arada bir idbar fasılası yüz gösterdikten sonra çok geçmeden Türklerin zuhuru ve İstanbulun fethi ile ikinci ikbal başlamış, bu da bir taraftan Kafkas dağlarından Bahrimuhitı atlâsîye bir taraftan da Lehistandan Habeşistana kadar evcini bulmuştu.

Zamanımızın geçirmekte olduğu büyük inkılâb buhranlarının neticesinde daha kimbilir cihan ne gibi tehavvüller, tekâmüller görecektir. Neler yıkılıp neler yapılacaktır. Her ne olursa olsun asrı hazırın tarakkıyyatı fikriyye ve fenniyyesi ile gerek İslâm alemlerinin ve gerek sair mileli muhtelifenin vicdanı umumîlerinde husule gelecek intibahların istıkbalde namzed olduğu tehayyülât, Dünyayı alt üst etmekte bulunan haksızlıkların def'iyle hayatı umumiyyede hakkın daha yüksek bir tecellisine irmek gayesini istihdaf

etmek, bu ise fikri tevhid ile hak dininin inkişafına vabeste bulunmak haysiyyetiyle İslâmın yeni bir ikbal ve inkişafı neticesine varacağına da inanmak lâzım gelir. Zira Kur'an bu mazmunu üç Sûrede tekrar ettikten başka üçe inhısar dahi anlaşılmamak için fazlasiyle te'yid de eylemiştir. Müfessirîn Mücahidden naklen de bu va'din en mütekâmil sureti Isânın nüzulünden sonra olacağını da söylemişlerdir. Binaenaleyh fanî hayatın muktezası olarak günden güne bedter olacağına ve bir zaman gelip emanetin kalkacağına ve dînin za'fa uğrayacağına ve islâmın yalnız adı kalacağına dair varid olan ve idbar devirlerini haber veren ba'zı eserlerden ye'se düşmemeli, Allah tealânın geceyi gündüze ve gündüzü geceye kattığını ve «el'akıbetü lilmüttekîn» olduğunu bilerek ve Allahın bu kat'î vaidlerine

Sh:»4940

inanarak daima Âhrete ümid içinde çalışmalıdır. Kalbinde hardal danesi kadar iyman bulunanlar vefat edecek, kendilerinde hiç hayır olmıyan kimseler kalacak, onlar da eski atalarının dinlerine döneceklerdir» işte Kıyamet de öylelerinin başına kopacaktır. Fakat dînin idbar devirlerine aid olan haberler mukabilinde sıhahda vârid olan bir hadîsi sahîhte buyurulmuştur ki «

وَلَا تَزَالُ طَّآئِفَةٌ مِنْ اُمَّتِى ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ = ümmetimden bir taife

hakk üzere galib olup duracaklardır.» اهـ. Sûrei Vakıada geçtiği üzere Kıyamet koptuğu zaman da bütün evvelîn ve âhirîn içinde ehli Cennetin yarıdan ziyadesi de ümmeti Muhammed olacaktır «

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَ عَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى إِبْرَاهِيمَ وَ عَلٰى اٰلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

» Bunun için bu âyette dîni islâmın bu suretle bütün edyana galebesi va'd buyurulduktan ve bu gayeye irmek için fısk, zulüm, küfür, şirk manialarına karşı bünyanı mersus gibi saf halinde mukateleye hazırlanmak emri verildikten sonra buyuruluyor ki:

﴿١٠﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿١١﴾ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٢﴾ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّاتِ عَدْنٍ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

﴿١٣﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ
وَبَشِّرِالْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوٓا اَنْصَارَ
اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّنَ مَنْ اَنْصَارِٓى اِلَى
اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَآئِفَةٌ مِنْ بَنِى
اِسْرَآئِيلَ وَكَفَرَتْ طَآئِفَةٌ فَاَيَّدْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ
فَاَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ﴿﴾

Meali Şerifi

Ey o bütün iyman edenler! Size öyle bir ticaret göstereyim mi ki sizleri elîm bir azâbdan kurtarır 10 Allah ve Resulüne iyman edip mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda mücahede eylersiniz, bu sizin için çok hayırlıdır, eğer bilir iseniz 11 Günahlarınızı mağfiret buyurur ve sizi altından ırmaklar akar Cennetlere ve Adn Cennetlerinde hoş hoş meskenlere koyar, işte büyük kurtuluş "fevzi azîm" odur 12 Diğer biri de ki onu seveceksiniz; Allahdan nusrat ve yakın bir fetih, hem mü'minleri müjdele 13 Ey o bütün iyman edenler!

Allah yardımcıları olunuz, netekim Meryemin oğlu Isâ: "kim benim yardımcılarım Allaha doğru?" dedi, Havâriyyun "biz Allah yardımcılarıyız" dediler. Bunun üzerine Beni İsraîlden bir taife iyman etti, bir taife de küfre gitti de biz iyman edenleri düşmanlarına karşı te'yid eyledik, o suretle onlar üstün olup yüze çıktılar

10. ﴿تِجَارَةٍ﴾ - Tenvin, ta'zîm içindir. Ya'ni büyük şanlı

bir ticaret ki şu suretle tefsir olunur: ﴿تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ﴾ sizi elîm bir azâbdan kurtaracak - beyan olunacağı üzere halâs ve hurriyyete iriştirip büyük murada kavuşturacaktır. O ticaret nedir? denilirse şöyle beyan buyuruluyor: 11. ﴿تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ﴾ Allah ve Resulüne iyman edersiniz - emirlerini tutar, verdiği haberlerin va'dlerin doğruluğuna inanırsınız ﴿وَتُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ﴾ da mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihad edersiniz - Ya'ni iyman ile cihadı cem'edersiniz. Bir hadîsi şerifte varid olduğu üzere « اَلْجِهَادُ سَنَامُ الْاِسْلَامُ » cihad, islâmın örgücü, kubbesidir. İslâm

bünyanının iyman temeli, cihad zirvesi, en yüksek kubbesidir. ﴿ذٰلِكُمْ﴾ Bu - ya'ni böyle iyman ve cihad ﴿خَيْرٌ لَكُمْ﴾ sizin için hayırlıdır. - Gerçi « كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ » mısdakınca cihad sizin gücünüze gelir, sevgili görünmezse de hakkınızda hayırlıdır. « عَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ » dir. Herhalde fasıkların, zalimlerin, müşriklerin hukmü altında esaretle ezilmekten ise Allah yolunda ve hak uğrunda malınızla canlarınızla uğraşarak ya şehîd ya gazi diye cihad etmek elbette hayırlıdır. ﴿اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ Eğer bilirseniz - ılim sahibleri olur iyman ile cihad etmesini bilirseniz cihadın hayırlı olduğunda şübhe yoktur. Demek ki cihad etmek için de körkörüne hareket etmemeli ılim üzerine yürümelidir. İyman ve ümid ile itaat ye's-ü küfürden, cihad ile şehadet esaret-ü zilletten her halde hayırlıdır. Öyle yaparsanız ticaretiniz şu olur: 12. ﴿يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ Allah sizin günahlarınıza mağfiret buyurur

﴿وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ﴾

ve sizi altından ırmaklar akar Cennetlere ﴿وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّاتِ عَدْنٍ﴾ ve

Adin cennetlerine hoş hoş güzel güzel meskenlere koyar - yukarılarda da geçtiği üzere dalın sükûniyle adn

istikrar ve sebat ile ikamet ma'nasınadır ki ma'denin me'hazidir. Fıtrette ebedî hayat makarri olan ve

nazarlardan mestur bulunan bağlar, bağçeler içinde, ya'ni kendileri de güzel mahalleri de güzel

meskenlerde ikametgâhlara koyar.

﴿ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ İşte büyük kurtuluş, büyük murada iriş odur. - Onun için bu,

dünya hayatta kazanılabilecek en büyük ticarettir. 13. ﴿وَاُخْرٰى﴾ diğer biri de - ya'ni o suretle

cihadda bu ni'metlerden, bu ticaretten başka diğer bir ni'met veya ticaret daha vardır. ﴿تُحِبُّونَهَا﴾

ki siz onu seversiniz - cihadı hepiniz sevmeseniz ve neticesi olan o, büyük fevzi hepiniz takdir edemeseniz

bile diğer neticesi olan bu ni'meti hepiniz hoşlanırsınız. O da şudur: ﴿نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ﴾

Allahdan bir nusret, düşmanlara karşı bir muzafferiyyet ﴿وَفَتْحٌ قَرِيبٌ﴾ ve yakın bir Futuhat -

işte cihadın bir semeresi de budurki bunu herkes hoşlanır. Böyle söyle, hem kendin müjdelen

﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ hem de mü'minleri tebşir eyle - ya Muhammed. Çünkü onlar için bu iki

ticaret muhakkaktır. Onun için 14. ﴿يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا﴾ ey o bütün iyman edenler!

﴿كُونُوٓا اَنْصَارَ اللّٰهِ﴾ Allah yardımcıları olunuz - ya'ni bu müjdelere irmek için bütün

iradelerinizi Allah

Sh:»4944

yolunda sarf ederek Allahın dînine ve Resulüne Allah için, Allahın rızasına likasına kavuşmak için yardımcı olunuz ﴿كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّنَ﴾ Isâ ibni Meryemin Havariyyuna dediği gibi: ﴿مَنْ اَنْصَارِى اِلَى اللّٰهِ﴾ benim Allaha doğru yardımcılarım kimdir? - Ya'ni ben Allaha doğru giderken Allahın nusretine kavuşmak için bana yardım edecek, benimle beraber ona irmek istiyecek Ensârım kimlerdir? Buna cevaben ﴿قَالَ الْحَوَارِيُّونَ﴾ Havariyyun ﴿نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ﴾ o Allah yardımcıları biziz dediler - işte siz de ey mü'minler! Isânın Havariyyunu gibi Allah yardımcıları olunuz, Peygamberin da'vetine icabet ederek Allah için tam bir iyman ile yardım ediniz.

HAVARİYYUN, Hazreti Isânın ilk iyman eden güzîde şakirdlerinden on iki kişidirki neşridîn için kendilerini âfâka yaymış olduğu için «Rusüli Isâ» dahi tesmiye olunurlar. Eldeki İncillerde bunlara on ikiler dahi denilmiştir. İşbu Havariyyun kelimesi esasen «havarî» ismi mensubunun cem'idir. Kamus Şarihinin

beyanına göre ba'zılarının kavlince cemi'den cinse menkul olarak müfrede ve cem'a ıtlak olunur. Havar ve haver aslı lügatte beyaz ve beyazlık ma'nâsına isimdir. Bu münasebetle şehir kadınlarına beyazlıklarından dolayı «hevariyyat» denilir, bezleri yıkayıp çırparak ağartan kassara ve eski Türkçe ta'biriyle çırpıcıya havarî denildiği gibi halıs ve temiz dost ve mededkâra ve bâ husus Enbiyayı ızam Hazarâtının da'vet ve ahkâmını infaz uğrunda yar ve yardımcıları olanlara da hulûsı niyyet ve temizliklerinden dolayı havarî ıtlak olunur. Maamafih zikrolunduğu üzere bu isim en ziyade Isâ aleyhisselâmın en güzîde ensarı olan zevat hakkında şayi' olmuştur. Müfessirîn bunlara bu ismin verilmesinde muhtelif vecihler nakleylemişlerdir

ki

Kamûs sahibi Feyrûz âbadî Besâirde bu vecihleri şöyle hulâsa etmiştir: Ba'zıları kassar, ba'zıları sayyad oldukları için demişler, ba'zıları da beyaz elbise giydikleri için demişler, ba'zılarıda «daima ifadei ılim ve emri dîni ta'lim ile nâsın nüfusunu tathir eylediklerine mebni bu isim verildiğini söylemişler ve demişlerdir ki: kassarlık isnad edenlerin muradları da budur. Sayyadlık isnad edenlerin muradları da dîn ve âhıret emrinde mütehayyir olan nefisleri avlayıp dîn yoluna çektikleri için olduğunu söylemektir. Diğer ba'zıları da

işaret ettiğimiz vechile akıydelerindeki hulûs, alâka ve niyyetlerindeki temizlik sebebiyle bu namı aldıklarını beyan etmişlerdir ki en münasib olan da budur. Frenkler bunlara (apôtres) demişlerdir ki Yunancadan me'huz olarak uzağa gönderilmiş mürseller demek olduğunu söyliyorlar. Buna göre apôtre, havarîyyun kelimesinin tercemesi olmayıp Sûrei Yâsînde « اِذْ جَآءَهَا الْمُرْسَلُونَ » kavlinde geçtiği üzere rusüli Isâ ma'nâsına diğer bir unvan olmuş olur. Yalnız «avcıya dağıdılmış» mefhumiyle mülâhaza olunursa havariyyunda sayyad ma'nasını söyliyenlerin kavline yakın demek olur.

Âlûsî de der ki: Bahrin beyanına göre Hazreti Isâ bunları bilâda dağıtmış kimini Rumiyyeye, kimini Bâbile kimini Afrikaya, kimini Efsusa, kimini Beyti Makdise, kimini Hicaza, kimini arzı Berber ve havalîsine göndermişti. Maamafih her birine gönderilenin ta'yini ve isimlerinin zabtı hususlarının sıhhatine mevsuk denemez. Süyutî de İtkanda bunları zikretmiş ise de zann olunabilecek mahallerden aransın اهـ.

Endelüslü müfessir Ebuhayyan rahmetullahi aleyh Bahirde der ki: havariyyun on iki recüldür ve bunlar

Hazreti Isâya ilk iyman edenlerdir. Isâ bunları âfâka yaymıştı, Batris ve Pavlis, Romaya, Andiravs ve mettâ ehalisi insan yiyen arza, Bukas Bâbil arzına, Filibs Kartaca, ya'ni Afrikaya, Yuhanna Ashabı Kehfin karyesi olan Efsûsa, iki Ya'kub Beyti Makdise, İbni Büleymin Hicaz arzına, Testemir Berber arzına ve havalîsine gönderilmişti. Maamafih isimlerinin ba'zısında zabt cihetiyle işkâl vardır. Zann olunabilecek mahallerinden aransın. اهـ.

Fil'vakı Senpol dahi denilen Pavlis havariyyundan değildir. Sonradan onlara ilhak edilmiş ve mektubları risaleleri Ahdi cedidin a'mali rusül kısmına derc olunmuşdu. Hıristiyanlıkta hıtanı kaldırmış ve hayli tehavvülât yapmıştır. Sonra İbni Büleymin ile testemir isimleri dahi bil'hassa zabt-u teharriye şayandır.

Mettâ İncilinin onuncu babında şöyle denilmiştir:

Ve on iki şakirdini yanına çağırıp nâpâk ruhlar üzerine anları çıkarmağa ve her marazı, her hastalığı def' etmeğe onlara kudret verdi, o gönderilen on ikilerin isimleri bunlardır: birincisi Batris tesmiye olunan Şem'un ile karındaşı Endravs, Zibidi oğlu Ya'kub ile karındaşı Yuhannâ, Filbs ve Bertolmavs Toma ve

gümrükcü Mettâ, halfi oğlu Ya'kub ve Tedavs lakablı Lebaüs, fanvi Şem'un ve anı ele veren İsharyotı Yehudâ. Isâ bu on ikileri gönderip onlara tenbih ederek dedi ki: taifelerin yoluna gitmeyiniz ve Samirîlerin bir şehrine girmeyiniz. Bundan ise beyti İsraîlin zayi' olmuş koyunlarına varınız ve vardığınızda «Melekûtüssemavât yaklaşmıştır» diye va'z ediniz, hastalara şifa veriniz. Cüzamlıları tathir ediniz, cinleri çıkarınız, meccanen aldınız meccanen veriniz. Kemerlerinizde ne altın, ne gümüş, ne bakır ve yol için ne dağarcık, ne entari, ne ayakkabıları ne de âsa tedarük etmeyiniz. Zira işçi kendi taamına lâyıktır. Ve hangi şehre veya köye giderseniz ande kim lâyık olduğunu suâl edip çıkıncıya değin orada

kalınız

Sh:»4947

ve haneye girdiğinizde ona selâm veriniz ve eğer ol hane lâyık ise selâmınız onun üzerine gelsin ve eğer lâyık değilse selâmınız size geri dönsün ve sizi her kim kabul etmeyip sözlerinizi dinlemezse ol haneden yâhud ol şehirden çıktığınızda ayaklarınızın tozunu silkiniz, hakikaten size derimki rûzi cezada Sedum ve Gamure diyarinin hali ol şehrin halinden ehven olur. İşte ben sizi koyunlar gibi kurtlar arasına gönderiyorum. İmdi yılanlar gibi a'kıl ve güvercinler gibi sadedil olunuz, lâkin âdemlerden sakınınız, zira

sizi millet meclislerine teslim edip Sinagoglarda döğecekler, hem de benim için onlara ve taifelere şehadet olmak üzere Hâkimler ve melikler huzuruna celb olunacaksınız. İmdi sizi teslim ettikleri zaman nasıl ve ne söyliyelim diye endişe etmeyiniz, çünkü ne söyliyeceğiniz size ol saatte verilecektir. Zira söyliyenler siz değilsiniz, sizde söyliyen Pederinizin ruhudur. Ve karındaş karındaşı ve peder evlâdı ölüme teslim edecek ve evlad valideyn aleyhine kalkışıp onları öldürecekler ve ismim için cümle tarafından buğzolunacaksınız. Lâkin kim nihayete kadar tehammül ederse o halas bulacaktır. Ve size bir şehirde teaddi ettikleri zaman diğerine firar ediniz, zira hakikaten size derim ki ibnülinsan gelinciyedek İsraîl şehirlerinin devrini tekmil etmiyeceksiniz. Şakird muallimine ve kul efendisine fâik değildir. Şakirde muallimi gibi ve kula efendisi gibi olmak kifayet eder. Hane sahibine balezbul dedikleri halde onun hanesi halkına ne kadar ziyade diyecekler. İmdi onlardan korkmayınız, zira keşf olunmıyacak mahfiy ve bilinmiyecek gizli bir şey yoktur. Size karanlıkta dediğimi aydınlıkta söyleyiniz ve kulağınıza söyleneni damlar üzerinde i'lân ediniz ve canı öldürmeğe kadir olmayıp cesedi öldürenlerden korkmayınız, lâkin hem canı hem cesedi Cehennemde helâk etmeğe kadir olandan korkunuz. İlh...

Sh:»4948

Bunu müteakib on birinci bab:

Ve Isâ on iki şakirdine emir vermeği tamam ettikte şehirlerinde va'z-u ta'lim etmek üzere oradan azimet etti ve Yahya zindanda Mesîhin a'malini işitmekle ol gelecek kimse senmisin yoksa diğer bir kimseye mi muntazır olalım demek için kendi şakirdlerinden ikisini onun yanına gönderdi.»

Denildiğine göre on ikilerin bu suretle etrafa gönderilmesi Hazreti Yahyanın habiste bulunduğu sırada olmuş oluyor. Halbuki yine aynî İncilin yirmi altıncı babında ise mekir, ya'ni suikasd anlaşılırken: «Akşam olduktan on ikiler ile beraber sofraya oturdu ve onlar taam ederken hakikaten size derim ki sizden biriniz beni ele verecektir dedi» denilmiş olduğuna göre bunların refı' sırasında Hazreti Isânın yanında toplanmış bulundukları ve sonradan âfâka yayıldıkları anlaşılıyor. Ali Imran sûresinde geçen «

فَلَمَّآ اَحَسَّ عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارِىٓ اِلَى اللّٰهِ ۖ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ ۚ الخ

» âyetinden Hazreti Isânın «

مَنْ اَنْصَارِىٓ اِلَى اللّٰهِ

» demesi ve Havariyyunun «

نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ ۚ

» cevabını vermesi de ref'e tekaddüm eden bu günlerde olduğu anlaşılıyor. İbnî Cerîrin Saıyd ibni Cübeyr tarikıyle İbni Abbastan rivayetine göre: Allah tealâ Isâyı Semaya ref' etmek murad ettiği vakıt Isâ eshabına

çıktı, onlar on iki kişi bir evde idiler, o evde bir menba'dan onlara çıktı, başından su damlıyordu, içinizden birisi bana yakında on iki kerre küfr edecek dedi, sonra da benim şebehim (benzerim) kendi üzerin ilka olunup da benim yerime katl olunacak ve benimle beraber benim derecemde bulunacak hanginiz? Dedi, sınnen en tazelerinden bir genç ben, dedi. Ona otur, dedi, sonra tekrar etti, yine o genç kalktı ben dedi, evet sen osun dedi, bunun üzerine ona Isânın şebehi bırakıldı ve Isâ evdeki bir pencereden Semaya ref' olundu, derken Yehûdden arayanlar geldi, onun şebehini tutup, katil ve salb ettiler. Ba'zısı ona iyman etmiş iken on iki kerre

Sh:»4949

inkâr etti, ilh... Allahü a'lem. (Ali ımrân da «فَلَمَّآ اَحَسَّ عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ» âyetlerine ve Nisâda «وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ» âyetine bak)

maamafih Kur'an burada bu tafsılâta tearruz etmiyerek buyuruyor ki «

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوٓا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ اَنْصَارِٓى اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ «فَاٰمَنَتْ طَآئِفَةٌ مِنْ بَنِى اِسْرَآئِيلَ» bunun üzerine Beni

İsraîlden bir taife iyman etti - Havariyyunun mesâıysi üzerine Isâya ve tebşiratına inandı dîne yardım etti ﴿وَكَفَرَتْ طَآئِفَةٌ﴾ bir taife de küfr eyledi ﴿فَاَيَّدْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ﴾ binnetice biz de iyman edenleri düşmanlarına karşı te'yid eyledik ﴿فَاَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ﴾ binaenaleyh onlar galib oldular - iyman edenler düşmanları olan kâfirlere karşı galib olup yüze çıktılar. İşte siz de Allahın vaidlerine ve emirlerine Resulullahın bervechibalâ da'vetlerine iyman edip Havariyyunun çalıştığı gibi Allah yolunda Hak dinine yardım için mücahede ederek çalışın, Allahın ensarı olursanız bütün düşmanlara galib gelir « لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ » va'diyle zikr olunan müjdelere irersiniz. Hakikaten Eshabı Muhammedî öyle çalıştılar, çok geçmeden müşrikleri ve nesârâyı yendiler. Hak dinini izhar eylediler, öyle izhar eyledilerki islâmın şa'şaai zuhurunu ve bir Hazreti Ömer hılâfetinin zevkı hakkaniyyet ve adaletini hâla bütün Dünya kemali hayret ve hasretle yanaşılmaz bir ümniyye gibi yad etmektedir. Maamafih bu emir ve va'd yalnız onlara değil « يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُونُوٓا اَنْصَارَ اللّٰهِ » hıtabının umumundan anlaşılacağı vechile her zaman için o suretle âmil olacak bütün mü'minlere şamil bir va'd ve tebşirdir. O halde öyle Allah yardımcısı olmayanlar, Allahın yardımından mahrum kalıp idbare sürükleniyorlarsa mahrumiyetlerinin sebebini dini hakta değil, kendi günahlarında aramalıdırlar. Hasılı « ﴿اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ﴾. ﴿وَمَآ اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ

نَفْسِكَ » dir. Eshabı kiram içinde Aşerei

Sh:»4950

mübeşşere Resulullahın havarîleri makamındadır. Bir hadîsi şerifte «

لِكُلِّ نَبِيٍّ حَوَارِىٌّ وَ حَوَارِيِّى زُبَيْرٌ = ya'ni her Peygamberin bir havarîsi vardır

benim havarîm de Zübeyrdir» diye bilhassa Hazreti Zübeyr bu vasf ile yad olunmuş olmakla beraber

Katadeden rivayet olunduğu üzere andan başkalarına havarî itlak olunduğu varid olmuştur. Denilmiştir ki

Resullulahın havariyyunu: Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali, Hamze, Ca'fer, ebu Ubeyde ibnilcerrah, Osman

ibni ma'zun, Abdurrahman ibni Avf, Sa'dibni Ebî Vakkas, talhe ibni Ubeydillah ve Zübeyr ibni avvam

hazarâtı edilir, رِضْوَانُ اللّٰهُ تَعَالَى عَلَيْهِمْ اَجْمَعِينَ

Zuhur ve galebenin neticesi de cemaatin kıvamı, Allah tealâya tesbîh ve ubudiyyet olduğuna işaret için

burada sûrei Saffı bervechiâti sûrei Cum'a ta'kıyb edecektir.